

КАРПО ТРОХИМЕНКО: СПОГАДИ ПРО КИЇВСЬКЕ ХУДОЖНЄ УЧИЛИЩЕ (ПУБЛІКАЦІЯ АРХІВНОГО ДОКУМЕНТА)

Оксана Сторчай

У 1986 р. було видано книгу «Карпо Трохименко: Художник про себе: автобіографія, творчі мандрівки; Спогади про художника; Статті¹, в якій достатньо повно висвітлено життєвий шлях і творчу біографію художника. Проте до цього видання не ввійшли його спогади про роки навчання в Київському художньому училищі, тому їх² публікація доповнить його.

Упродовж двох десятиліть (1901–1921) Київське художнє училище (далі – КХУ) залишалося одним із центрів мистецької освіти міста. З ним були пов'язані творчі біографії відомих художників – Х. Платонова, М. Пимоненка, І. Селезньова, В. Менка, Г. Дядченка, О. Мурашка, Ф. Кричевського, Ф. Красицького, М. Струнникова, М. Козика та ін., архітекторів – В. Ніколаєва, Б. Рикова, Е. Брадтмана, скульптора Ф. Балавенського.

КХУ було середнім художнім навчальним закладом, підпорядкованим Санкт-Петербурзькій академії мистецтв і мало три мистецькі відділення: живописне, скульптурне та архітектурне з програмою загальноосвітніх предметів, яка відповідала VI класам реальних училищ. Програма мала на меті дати своїм вихованцям середню загальну й художню освіту та підготувати їх до викладання рисунка й креслення, а найобдарованіших учнів – до вступу у Вище художнє училище при Академії мистецтв.

Учні поділялися на дві категорії – на студентів, що проходили обов'язково мистецькі й загальноосвітні курси, і на вільних слухачів, які відвідували художні класи й не користувалися ніякою грошовою допомогою від училища.

Курс загальноосвітніх дисциплін викладався на всіх відділеннях шість років, а на архітектурному відділенні – сім.

До програми загальноосвітнього відділення входили також спеціальні наукові предмети (викладалися в старших класах, починаючи з п'ятого): історія образотворчого і прикладного мистецтва, анатомія,

перспектива, проекційне креслення й ордери, методика рисунка й краснопису (чистописання), а для учнів архітектурного відділення – ще й початки нарисної геометрії, перспективне креслення й теорія тіней, зйомка планів з природи й нівелювання, будівельне мистецтво (матеріали й роботи), будівельне законодавство та складання кошторисів.

Заняття з мистецьких дисциплін поділялися на загальні й спеціальні. Загальні художні заняття були обов'язкові для всіх учнів і склалися з п'яти рисувальних класів: I і II класи – елементарний і орнаментний (малювання з таблиць, геометричних фігур, орнаментів і гіпсових масок); III клас – гіпсоголовний; IV клас – гіпсофігурний; V клас – натурний [Додаток 1].

Спеціальні художні заняття проводилися на трьох відділеннях: 1. Живописному: малярство олійними й акварельними фарбами; 2. Скульптурному: ліплення зі зразків і природи; 3. Архітектурному: архітектурне креслення, акварель, складання планів і проектування.

До КХУ приймалися всі охочі (не молодше ніж 12 років) за умови, що вони мали художні здібності, які перевірялися під час іспиту з рисунка.

Вступні іспити проводилися два рази на рік – у вересні й січні, а для вільних слухачів – упродовж усього навчального року за наявності місць у класах.

У загальноосвітні класи зараховували учнів, які закінчили двокласне сільське або однокласне міське училище (у перший клас без іспиту). Вихованців, що пройшли курс перших чотирьох класів середніх навчальних закладів, приймали у відповідні класи, але не вище п'ятого. Прохання подавалося на ім'я директора училища. До нього додавали свідоцтво про народження, посвідку на проживання, фотографічні картки, свідоцтво навчального закладу, в якому навчався раніше, плату за півроку.

Першим вступним іспитом був рисунок. Завдання були такі: в I-й клас – рисунок з геометричних тіл і нескладних орнаментів; у II-й клас – рисунок зі складних гіпсових орнаментів або масок і в III-й – рисунок гіпсових голів. Вище III класу (головного) приймалися учні тільки зі свідоцтвом інших рисувальних шкіл. Після успішного складання екзаменів з рисунка абітурієнти допускалися до іспитів із загальноосвітніх предметів.

Вихованці училища, які успішно закінчили повний курс з мистецьких, загальноосвітніх і спеціальних наукових предметів, одержували, із затвердженням Академії мистецтв, диплом на звання вчителя малювання й креслення в середніх навчальних закладах, атестат про закінчення курсу, а найталановитіші, за особливим посвідченням Ради училища, мали право вступу до Вищого художнього училища при Імператорській академії мистецтв. Випускники архітектурного відділення, крім цього, одержували звання помічника архітектора.

Викладали в КХУ (в роки навчання К. Трохименка) відомі архітектори, живописці і скульптори. Так, посаду директора училища обіймав академік архітектури В. Ніколаєв. Педагогами художніх класів були: класний художник 1-го ступеня з живопису І. Селезньов; художник 2-го ступеня з архітектури І. Ніколаєв; художник В. Менк; класний художник з архітектури Е. Брадтман, художник з архітектури В. Риков; учитель рисунка Ф. Балавенський; класний художник 3-го ступеня з живопису Г. Дядченко; неklasний художник з живопису І. Макушенко; вчителі рисунка Г. Франковська, О. Натансон. Учителями спеціальних наукових предметів були: заслужений професор П. Морозов (анатомія), класний художник 2-го ступеня з архітектури І. Ніколаєв (перспектива), Б. Іконников (історія мистецтва), цивільний інженер В. Листовничий (будівельні мистецтва) та викладачі загальноосвітніх предметів.

З перших років існування в училищі працювала бібліотека, в якій зберігалася значна кількість примірників англійського художнього журналу "The Studio". Петербурзька академія мистецтв з 1901 р. надсилала до

КХУ гіпсові моделі та рисунки й етюди вихованців Вищого художнього училища при Академії мистецтв, художні видання для бібліотеки. Приміром, з Академії мистецтв КХУ отримало гіпсові зліпки, переважно з античної пластики та архітектури. Це: 1. Маски – Лаокоона, Ніобеї, дочки Ніобеї, Діани, Антіноя, Флори, Дискобола, Старого (роботи Мікеланджело); 2. Бюсти – Флори, Венери Мілоської, Юпітера Олімпійського, Люція Вер, Олександра Македонського, Юнони (Гери), Антіноя, Венери Медічі, дочки Ніобеї, Сенеки, Афіни, Флори, Георгія (роботи Донателло), Гомера, Мілона Кротонського, Давида (роботи Мікеланджело), Аякса; 3. Фігури – Венери Мілоської, Германіка, Венери Медічі, Бахуса і Амура, торс Лаокоона, борця (торс), Дискобола, Антіноя, Апоксіomenоса (гладіатор), Мюнхенський торс, Аполлона Бельведерського; 4. "Частини тіла" – жіноча спина (з натури); 5. Кисті рук – чоловіча (з натури), Вольтера, жіноча (з натури), дитяча, кисть роботи Мікеланджело; 6. З "Анатомії" – нога й рука у витягнутому положенні, кисть руки, стопа (усі попередньо зазначені роботи – Залемана), анатомічна фігура (роботи Гудона); 7. Коні, роботи барона Клодта – кінська голова, сільська кляча, кінь і лоша, скульптурна група Аничкового мосту; 8. Стопи ("слідки") – борця, старого, жіноча, Венери, Геркулеса (ліва і права); 9. Капітелі – дорична, іонійська, коринфська, мавританська, тосканська.

До бібліотеки КХУ поступили такі художні видання: "Альбом рисунков Князя Г. Г. Гагарина, етнографического и историко-бытового содержания", "3-й сборник серии рисунков византийских, грузинских и древнерусских орнаментов и памятников архитектуры Князя Г. Г. Гагарина", сім випусків "Памятники древнерусского зодчества", "Ежегодник Общества Архитекторов-Художников" за 1906–1912 р.; рисунки, креслення, "тушевки", акварелі вихованців Вищого художнього училища при Академії мистецтв, переважно архітектурного відділення – зображення орнаментів, капітелей, розрізів і перспектив храмів, портиків, фасадів. КХУ придбало також журнал "Зодчий" за 1874–1912 рр.³